
**РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ
І РЕГІОНА ЛЬНА ЕКОНОМІКА**

УДК 332.133.6.:338.242

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-2-32>**Василюк О.В.**аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»**Vasyliuk Oksana**State Higher Educational Institution
"Ukrainian State University of Chemical Technology"**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРНОГО КОМПЛЕКСУ
В УМОВАХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНУ****FEATURES OF DEVELOPMENT
OF INFRASTRUCTURE COMPLEX IN THE CONDITIONS
OF THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF THE REGION**

У статті розглянуто особливості розвитку інфраструктурного комплексу в умовах соціально-економічної системи регіону. Доведено, що під інфраструктурним комплексом регіону (ІКР) слід розуміти сукупність економічних елементів компонентів ІКР, які надають забезпечуючий, регулюючий і підтримуючий вплив на комплексний відтворювальний процес соціально-економічної системи регіону (СЕСР). Відзначено, що компоненти ІКР – енергетична, демографічна, ресурсна – є забезпечуючими умовами економічної безпеки СЕСР. Уведено класифікацію ознак як залежність від характеру господарюючих зв'язків, пов'язаних із певними видами діяльності. У рамках ІКР визначено такі елементи: транспортна, інженерна (ЖКГ), торговельна інфраструктури, інфраструктура зв'язку та ін. Залежності від забезпечуючого процесу в рамках СЕСР виділено такі складники ІКР: у сфері товарного відображення; у сфері надання послуг і виконання робіт; у сфері інтелектуальної власності та інновацій.

Ключові слова: інфраструктура, соціально-економічна система регіону, інфраструктурний комплекс регіону, компоненти, регіон, методики.

В статье рассмотрены особенности развития инфраструктурного комплекса в условиях социально-экономической системы региона. Доказано, что под инфраструктурным комплексом региона (ИКР) следует понимать совокупность экономических элементов компонентов ИКР, которые имеют обеспечивающее, регулирующее и поддерживающее влияние на комплексный воспроизводственный процесс социально-экономической системы региона (СЕСР). Отмечено, что компоненты ИКР – энергетическая, демографическая, ресурсная инфраструктуры – являются обеспечивающими условиями экономической безопасности СЕСР. Введена классификация признаков как зависимость от характера хозяйствующих связей, связанных с определенными видами деятельности. В рамках ИКР определены следующие элементы: транспортная, инженерная (ЖКХ), торговая инфраструктуры, инфраструктура связи и др. В зависимости от обеспечивающего процесса в рамках СЕСР были выделены следующие составляющие ИКР: в сфере товарного отображения; в сфере предоставления услуг и выполнения работ; в сфере интеллектуальной собственности и инноваций.

Ключевые слова: инфраструктура, социально-экономическая система региона, инфраструктурный комплекс региона, компоненты, регион, методики.

The article considers the peculiarities of the development of the infrastructure complex in the conditions of the socio-economic system of the region. It is proved that under the regional infrastructure complex (RIC) one should understand the set of economic elements of RIC components that provide providing, regulating and supporting influence on the complex reproduction process of the socio-economic system of the region (SESR). It was noted that the components of RIC: energy, demographic and resource infrastructures are the conditions for the economic security of the SESR. At the same time, when managing the SESR entities, logistic operations are carried out, which can be attributed to both

industrial and market infrastructure of RIC components. These circumstances call for the introduction of such a classification of characteristics, as a dependence on the nature of business relationships associated with certain types of activity. This feature within RIC defines the following elements: transport infrastructure, trade infrastructure, communication infrastructure, engineering (utility) infrastructure, etc. Depending on the provisioning process within the SESR, the following components of the RIC were identified: in the field of commodity mapping; in the sphere of rendering of services and performance of works; in the field of intellectual property and innovation. This approach to the allocation of infrastructure components and components of the RIC, defines the role of the infrastructure complex in the economic and social circulation of the SESR, and highlights the features of infrastructure activities related to the SESR, ensuring the conditions for the functioning and development of the socio-economic system of the region as a whole. It was expedient to consider the methodology for calculating the integrated assessment of the impact of structural elements of RIC on the socio-economic development of the region, which is proposed in the work, which, unlike the previously proposed, includes indicators that reflect both the immediate and delayed nature of the economic and social effects of influence.

Key words: infrastructure, socio-economic system of the region, infrastructure complex of the region, components, region, methods.

Постановка проблеми. Життєздатність соціально-економічної системи регіону багато в чому залежить від рівня розвитку і надійності її інфраструктури. При цьому реалізація основних пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку регіону неможлива без розвитку відповідних інфраструктурних складників, таких як виробничий, соціальний, ринковий, енерго-екологічний, інституціональний.

Слід зазначити, що інфраструктурні складники не тільки прив'язані локально, а й, як правило, не опосередковано працюють на потреби конкретного регіону, вони відзначаються специфікою природних умов і своєю соціально-економічною структурою. При цьому рівень розвитку інфраструктурного комплексу регіону визначає ступінь ділової і інноваційно-інвестиційної активності суб'єктів господарської діяльності регіону, у тому числі й ефективність функціонування галузей, які здійснюють свою діяльність, а також реалізують стандарти якості життя населення, росту ВРП.

Інфраструктура виступає важливим інтегруючим чинником регіонального економічного росту, що зумовлює необхідність розроблення механізму функціонування і розвитку інфраструктурного комплексу регіону, який розглядається як база та умови, які необхідні для забезпечення якості життя населення і розвитку регіонального господарства в конкретному місці їхньої дислокації.

На жаль, сьогодні розвитку інфраструктури приділяється недостатньо уваги, тому її розвиток відбувається здебільшого стихійно і лише частково відображає потребу формування регіональних суб'єктів, і це на тлі того, що відбуваються процеси децентралізації і падіння промислового виробництва в більшості регіонів України.

Отже об'єктивно зростаючі потреби розвитку в рамках процесів глобальної економіки та

соціально-економічної системи регіону зумовлюють актуальність представленої проблематики і потребують детального опрацювання основних стратегічних напрямів розвитку інфраструктурного комплексу регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розроблення теоретико-методологічних підходів до дослідження функціонування регіонального інфраструктурного комплексу в умовах регіональної соціально-економічної системи приділена значна увага в роботах вітчизняних і закордонних учених, таких як: Р. Іохимсен, Дж. Стейн, А. Пізенті, П. Розенштейн-Родан, Б.С. Хорев, В.Л. Бабуран, І.К. Беляєвський, В.П. Федько, В.П. Чичканов, Л.В. Овешнікова, Б.В. Буркінський, В.І. Дубницький, Л.В. Іваненко, С.О. Федулова, О.І. Лайко, Т.В. Уманець, Г.Л. Монастирський та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є розгляд і аналіз особливостей розвитку складників інфраструктурного комплексу в умовах соціально-економічної системи регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «інфраструктура» трактується достатньо широко в сучасній економічній літературі. Низка авторів, серед яких – А.Ю. Шарипов, С.І. Носова, Н.А. Маменова, розглядають інфраструктуру як сукупність галузей господарства, які визначають відношення, пов'язані з виробництвом товарів і наданням послуг, які спрямовані на створення умов для ефективного функціонування господарюючих суб'єктів у системі «виробництво – споживання».

При цьому для розкриття ролі і значення інфраструктури для соціально-економічної системи регіону використовується галузевий підхід. Наприклад, у роботі Д.Б. Макарова виділяється транспортна інфраструктура регіону [1], у дослідженні П.Г. Іванова – логістична інфраструктура [2].

Інші автори (В.І. Дубницький, С.О. Федулова, Ю.А. Медведь, В.С. Платонов, В.Н. Стаханов, А. Пізенті, П. Розенштейн-Родан та ін.) розглядають функціонування інфраструктури регіону залежно від розвитку кожної її складника (компонента). Інфраструктуру регіону ототожнюють із ринковою інфраструктурою і тоді в рамках даного підходу виділяють такі види інфраструктурного комплексу регіону: виробничий (дороги, склади, системи зв'язку та ін.), соціальний (школи, виші, лікарні, театри та ін.), фінансовий, інформаційний, інженерний, комерційний.

По відношенню до соціально-економічної системи регіону, на нашу думку, доцільно замість поняття «інфраструктура» застосувати поняття «інфраструктурний комплекс регіону» (ІКР), оскільки в рамках наявних підходів (Л.В. Овешнікова [3], І.Ю. Проскурін, Д.Б. Макаров [4], Г.Л. Монастирський [5] та ін.) до дослідження інфраструктури достатньо складно врахувати інтереси регіону в загальному зіткненні інтересів різних суб'єктів ринку (держави у цілому, бізнес-спільнот та ін.). Окрім того, враховуються тільки ті чинники, які визначають діяльність відповідних компонентів інфраструктури в рамках самоорганізації і самореалізації покладених на неї функцій.

Тим самим усе це не може призвести до ефективного розвитку соціально-економічної системи регіону (СЕСР) як єдиного цілого, тому що вектори спрямованості кожного компонента ІКР, у тому числі за елементами, будуть розходитися і досягати тільки тих цілей, які в даний момент вигідні відповідним суб'єктам господарювання.

Таким чином, під інфраструктурним комплексом регіону (ІКР) слід розуміти сукупність економічних елементів компонентів ІКР, які надають забезпечуючий, регулюючий і підтримуючий вплив на комплексний відтворювальний процес СЕСР і спрямовані на підвищення якості життя населення. Вивчення ІКР повинно бути орієнтоване на виявлення та розгляд системи його інфраструктурних компонентів і формування відповідних принципів їх взаємодії, спрямованих на досягнення кінцевої цілі, соціально-економічного розвитку конкретного регіону.

Аналіз виконаних досліджень із вивчення різних компонентів ІКР показав, що класифікація видів (складників) ІКР багатьма вченими трактується по-різному. На нашу думку, необхідно визначити додаткові класифікаційні ознаки, які дають змогу врахувати склад інфраструктурних складників (компонентів ІКР), які формують ІКР і визначають його роль та значення для СЕСР.

Ми згодні з точкою зору Н.А. Мамковського, який пропонує використовувати розділення залежно від характеру дії на СЕСР залежно від забезпечуючого процесу, а також від наявності і забезпечення господарських зв'язків (рис. 1) [6].

Залежності від характеру дії на СЕСР виділяють такі базові елементи ІКР:

- фінансова інфраструктура як підтримуючий компонент ІКР покликана надавати фінансово-кредитну підтримку всім суб'єктам господарювання;

- інституціональна інфраструктура як регулюючий компонент ІКР пов'язана з регулюванням економіко-правового середовища взаємодії всіх суб'єктів СЕСР;

- енерго-економічна інфраструктура як регулюючий компонент ІКР пов'язана з регулюванням використання «критичних ресурсів» і забезпеченням умов збереження екології на території регіону;

- енергетична інфраструктура як забезпечуючий компонент ІКР пов'язана із забезпеченням умов життєдіяльності населення і відтворювального комплексу регіону;

- демографічна інфраструктура як забезпечуючий компонент ІКР пов'язана із забезпеченням трудових ресурсів для господарського комплексу регіону, умов процесу нерегулюючої міграції (як внутрішнього, так і зовнішнього характеру);

- ресурсна інфраструктура як забезпечуючий компонент ІКР пов'язана з ефективністю використання природних ресурсів, що знаходяться на територіях регіону і формують умови господарської діяльності суб'єктів відтворювального комплексу регіону.

Важливо відзначити, що компоненти ІКР – енергетична, демографічна, ресурсна інфраструктури – є забезпечуючими умовами економічної безпеки СЕСР. Водночас під час господарювання суб'єктів СЕСР здійснюються логістичні операції, які можна віднести як до виробничої, так і до ринкової інфраструктури компонентів ІКР. Ці обставини викликають необхідність введення такої класифікації ознак, як залежність від характеру господарюючих зв'язків, пов'язаних із певними видами діяльності. Ця ознака в рамках ІКР визначає такі елементи (рис. 1): транспортну інфраструктуру, торговельну інфраструктуру, інфраструктуру зв'язку, інженерну (ЖКГ) інфраструктуру і т. д.

Залежно від забезпечуючого процесу в рамках СЕСР слід виділити складники ІКР:

- у сфері товарного відображення: товарно-ринкова, виробнича і логістична інфраструктури;

- у сфері надання послуг і виконання робіт (транспортна інфраструктура, інформаційна інфраструктура, освітня інфраструктура, інф-

Рис. 1. Класифікація елементів інфраструктурного комплексу регіону

раструктура зв'язку, фінансова інфраструктура, інфраструктура будівництва);

– у сфері інтелектуальної власності та інновацій (інноваційна інфраструктура, інноваційна-інвестиційна інфраструктура).

Таким чином, такий підхід до виділення інфраструктурних складників і компонентів ІКР визначає роль інфраструктурного комплексу в економіко-соціальному обороті СЕСР і виділяє особливості інфраструктурної діяльності, пов'язаної в рамках СЕСР із забезпеченням умов функціонування і розвитку соціально-економічної системи регіону в цілому.

Ми згодні з точкою зору авторів робіт, присвячених дослідженням регіональної економіки, у т. ч. проблемам розвитку СЕСР і досягнення збалансованості ІКР (Л.В. Овешнікова, В.І. Дубницький, О.В. Коломийцева, О.І. Лайко, С.О. Федулова, Н.А. Малінова та ін.), що вступ в економічний обіг окремих елементів, складни-

ків і компонентів ІКР має різноякісний результат, який характеризується ефектами впливу на СЕСР – економічним і соціальним [3; 6–9] Економічний і соціальний вплив мають як миттєвий, так і відкладений характер.

Економічний ефект миттєвого характеру має вплив на ІКР і являє собою сукупність економічних ефектів відповідних складників та компонентів ІКР. Розрахунок економічного й соціального ефекту миттєвого характеру від впливу окремих елементів, складників ІКР розраховується на початок функціонування і, відповідно, має для кожної галузі методики розрахунку. Дані методики вельми різноманітні й ураховують цілий комплекс чинників, які можуть вплинути на ріст валового регіонального продукту (ВРП). При цьому низка авторів розглядає методики, які включають у себе оцінку стану кожного компонента і складника підсистеми ІКР окремо. Інші дослідники засто-

совують методики, які основані на інтегрованій (багатофакторній) оцінці тільки економічної ефективності розвитку інфраструктурних складників і компонентів ІКР СЕСР.

На нашу думку, наявні методичні підходи до оцінки стану ІКР не враховують або враховують не в повному обсязі ефект впливу відкладеного характеру, впливу інфраструктурних елементів, складників і компонентів ІКР СЕСР, які визначають прогнозований внесок у функціонування і розвиток СЕСР.

У роботі Н.А. Машковської [6] зазначається, що при цьому саме ефект відкладеного характеру впливу ІКР може призвести до істотних позитивних моментів розвитку в СЕСР, оскільки особливістю зведення об'єктів інфраструктури є саме те, що відкладений як економічний, так і соціальний ефект може надати більш сильний вплив на соціально-економічний розвиток регіону. Цією обставиною і зумовлена необхідність визначення й оцінки такого впливу.

У рамках функціонування ІКР України в умовах економічної кризи більшості регіонів, викликані процесами глобальної економіки і економіко-політичною ситуацією в країні, доцільно розглянути методику розрахунку інтегральної оцінки впливу структурних елементів ІКР на соціально-економічний розвиток регіону, яка запропонована в роботі [6], що на відміну від раніше запропонованих включає показники, які відображають як миттєвий, так і відкладений характер економічного й соціального ефекту впливу.

Висновки з даного дослідження. Виявлення особливостей розвитку інфраструктурного комплексу в умовах СЕСР за рахунок реалізації заходів із взаємодії інфраструктурних складників, що виконують розрахунок інтегральної оцінки ефективного розвитку, дасть змогу визначити спрямований розвиток ІКР, пов'язаний із поліпшенням умов життєдіяльності населення і підвищенням якості СЕСР у цілому.

Список використаних джерел:

1. Макаров Д.Б. Инструментарий развития транспортной инфраструктуры региона : автореф. дис. ... к.э.н. : 08.00.05. Тамбов, 2015. 26 с.
2. Иванов П.Г. Формирование логистической инфраструктуры городской агломерации : автореф. дис. ...к.э.н. : 08.00.05. Иркутск, 2014. 28 с.
3. Овешникова Л.В. Сбалансированное развитие инфраструктуры региональной экономики: теория, методология, практика. Орел : Научное обозрение, 2015. 344 с.
4. Проскурин И.Ю., Макаров Д.Б. Приоритетное направление развития региональной транспортной системы. *Лесотехнический журнал*. 2014. № 3.
5. Монастирський Г.Л. Модернізаційна парадигма управління економічним розвитком територіальних спільнот базового рівня : монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2010. 464 с.
6. Малиновская Н.А. Исследование инфраструктурного комплекса региона. *Российское предпринимательство*. 2011. № 9(2).
7. Fedulova S., Komirna V. Conceptual approaches to study the innovative development of regional socio-economic systems. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2017. Vol. 3. № 5. P. 412–420.
8. Коломицева О.В. Науково-методологічні основи структурної трансформації регіональних СЕС України : автореф. дис. ... д. е. н. : 08.00.05 ; ДДУУ. Донецьк, 2012. 40 с.
9. Організаційно-економічний механізм збалансованого розвитку регіонів. *Фінансово-економічна безпека* : колективна монографія / за заг. ред. проф. В.І. Дубницького. Дніпро : УДХТУ, 2017. 506 с.